

LÄNSSTYRELSEN

Västerbottens län
Länsantikvarie
K Eriksson

BESLUT

1985-10-28

11.392-1888-80

Rek + mb

Stiftelsen Bostaden
Box 244
901 06 UMEÅ

Byggnadsminnesförklaring av Moritzska gården på fastigheten
Härmod 1, stadsdelen Centrum, Umeå kommun
(4 bilagor)

Den 13 juni 1980 väckte Föreningen för Byggnadskultur i Umeå och Stadsmiljögruppen, Umeå Miljögrupp fråga om byggnadsminnesförklaring av Moritzska gården på dess ursprungliga plats i kvarteret Idun, Umeå centrum. Byggnaden tillhörde då Umeå kommun.

Länsstyrelsen avslög ansökningarna om byggnadsminnesförklaring den 23 juni 1980 med hänvisning till ett kommunfullmäktigebeslut den 16 juni 1980 om flyttning av gården till kvarteret Härmod. Sökandena överklagade då länsstyrelsens beslut hos kammarrätten, som den 12 augusti 1980 återförvisade ärendet till länsstyrelsen för ytterligare utredning.

Utredningen genomfördes, men Umeå kommun höll fast vid sitt tidigare beslut att bevara byggnaden men först sedan den flyttats till tomt nr 1 i kvarteret Härmod. I fullmäktige togs detta beslut med stor majoritet.

I den situationen gav de sökande föreningarna med sig och släppte kravet på att huset skulle byggnadsminnesförklaras på ursprunglig plats. En underhandskontakt med riksantikvarieämbetet visade att man där med hänsyn till omständigheterna och byggnadens stora kulturhistoriska värde i detta fall kunde göra undantag från praxis och tillstyrka en byggnadsminnesförklaring i flyttat läge.

Länsstyrelsen gjorde den 23 november 1981 ett principuttalande i ärendet, som gick ut på att man var beredd att byggnadsminnesförklara Moritzska gården efter flyttning till kvarteret Härmod med vissa villkor.

Den 12 maj 1982 beviljades Umeå kommun beredskapsmedel för flyttning och fasadrenovering av Moritzska gården. Flyttningen påbörjades i januari 1983. Arbetet utfördes i AMS-regi. Därvid delades huset i två delar och fasadelement samt veranda i mittpartiet monterades ner. Sedan ena halvan av huset lyckosamt flyttats drygt halva vägen, blev den kvarstående delen som redan stod upplagd på balkar totalförstörd av brand natten till den 31 januari 1983.

Efter diskussioner med bl a försäkringsbolaget, länsarbetsnämnden, riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen beslöt Umeå kommun att

1985-10-28

11.392-1888-80

fullfölja projektet. Grunden med dess skyddsrum var redan gjuten på tomt nr 1 i kvarteret Härmod.

Moritzska gården stod återuppförd i november 1983, men målades först under våren 1984.

Frågan om byggnadens användning var länge oklar, men hösten 1983 beslöt Umeå kommun överlåta byggnaden på Stiftelsen Bostaden och där inreda kontor. Byggnaden invigdes för sitt nya ändamål den 7 maj 1985.

Då Moritzska gården stod färdig tillskrev länsstyrelsen riksantikvarieämbetet för att höra ämbetets uppfattning om byggnadsminnesärendet borde fullföljas, trots de ändrade förutsättningarna genom branden.

Ämbetet tillstyrkte byggnadsminnesförklaring den 28 mars 1985. Rekonstruktionen av den förstörda delen ansågs mycket väl genomförd från kulturhistorisk synpunkt. Byggnadens mycket stora egenvärde poängterades och vidare uttryckte ämbetet sin uppskattning av att den inte flyttats till någon museal miljö utan i sitt nya läge kommer att väsentligt berika och komplettera stadsbilden i Umeå centrum där den hör hemma.

Länsstyrelsen utarbetade därpå förslag till skyddsföreskrifter för en byggnadsminnesförklaring av Moritzska gårdens exteriör, vilka vid sammanträde den 19 juni 1985 godkändes av styrelsen för Stiftelsen Bostaden.

./.

Byggnaden, vars historia och utseende framgår av bilaga, uppfördes 1891 som bostad och kontor av Carl Gustaf Moritz, disponent i Sandviks Ångsågs AB. Till gården hörde ursprungligen också ett stort uthus, som revs på 1970-talet. Byggnadens timmerstomme döljs bakom en rikt utsmyckad brädfodring med drag från såväl nyrenässans som jugendstil.

Bland de byggnader som uppfördes i Umeå efter stadens brand 1888 hörde utan tvekan den Moritzska gården till de ståtligaste och rikast utsmyckade. Byggnaden speglar inte bara innehavarens rikedom och sociala status, utan berättar också om kunnigheten hos stadens timmermän, plåtslagare och snickare.

Mot denna bakgrund finner länsstyrelsen att Moritzska gården på tomten nr 1 kvarteret Härmod, stadsdelen Centrum, Umeå kommun, uppfyller villkoren enligt 1 § byggnadsminneslagen och förklarar härmed byggnaden som byggnadsminne.

1985-10-28

11.392-1888-80

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter.

Byggnadsminnesförklaringen omfattar endast Moritzska gården.

Skyddade delar

- . Byggnaden som markerats med skraffering på bifogad situationsplan, får inte rivas eller flyttas.
- . Byggnaden får inte till det yttre byggas om eller på annat sätt förändras. Befintlig panel och detaljer skall bibehållas. Skadade delar ersätts med nya av samma utformning och utseende.

Underhåll

- . Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Samråd i vård- och underhållsfrågor skall ske med länsstyrelsen.

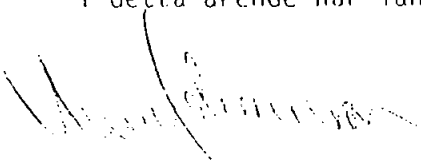
Länsstyrelsen kan ge tillstånd till ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter om det måste ske för att byggnaden skall vara till nytta eller om eljest särskilda skäl föreligger.

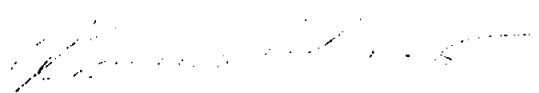
Länsstyrelsen erinrar också om bestämmelserna i 53 § byggnadsstadgan att tomt skall hållas i vårdat skick och 50 § samma stadga att byggnad skall underhållas så, att hållfastheten inte äventyras samt brandfara, sanitär olägenhet eller vanprydnad inte uppkommer.

Enligt 14 § lagen om byggnadsminnen gäller detta beslut omedelbart, även om det överklagas.

./. Detta beslut kan överklagas hos kammarrätten, se bilaga.

I detta ärende har länsstyrelsens styrelse beslutat.

Sven Johansson

Karin Eriksson

1985-10-28

11.392-1888-80

Bilagor

Byggnadsbeskrivning (bil 1)
Situationsplan (" 2)
Fotografier (" 3)
Besvärshänvisning (" 4)

Kopia till

Föreningen för Byggnadskultur, c/o Åke Lundberg, Nydalavägen 20 A,
902 34 UMEÅ, rek + mb
Stadsmiljögruppen, Umeå miljögrupp, Fabriksgatan 3, 902 44 Umeå,
rek + mb
byggnadsnämnden, rek
riksantikvarieämbetet och statens historiska museer för ev över-
klagande (3 ex), delgivningskvitto
stadsarkitektkontoret, planavdelningen
Västerbottens museum
kulturnämnden
planenheten
länsantikvarien
kammarrätten i Sundsvall för lagakraftbevis
inskrivningsmyndigheten, rek (efter laga kraft)
fastighetsregistermyndigheten, rek (efter laga kraft)
riksantikvarieämbetet, byggnadsminnesregistret (efter laga kraft)
Västerbottens museum (efter laga kraft)
handlingarna + besvärshänvisning

1985-10-28

11.392-1888-80

Byggnadsminnesförklaring av Moritzska gården på fastigheten
Härmod 1, stadsdelen Centrum, Umeå kommun

Moritzska gården uppfördes 1891 på tomten nr 1 i kvarteret Idun i hörnet av Rådhusplanaden och Skolgatan. Byggherre var Carl Gustaf Moritz, disponent i Sandviks Ångsågs AB och med företagarintressen i åtskilliga andra företag i och utanför länet. Carl Gustaf Moritz hade åtskilliga offentliga uppdrag, bl a var han ledamot i stadsfullmäktige i 30 år, i landstinget, drätselkammaren och byggnadsnämnden.

Carl Gusaf Moritz var en "arbetssam, enkel och flärdlös man" och levde som ungtjänst i det stora huset till sin död 1897. Han donerade i sitt testamente byggnaden till Umeå stad. I stadens ägo utnyttjades huset för ett flertal ändamål. Här har bl a kavalleriskolan varit inrymd åren 1908-1912. Tekniska söndags- och aftonskolan hade likaså här sina lokaler. Stora delar av huset användes under senare tid som kontor. Landstingets kansli, stadsfogdekontoret och stadens elverk är några av nyttjarna.

Kvarteret Idun blev redan under 1940-talet föreslaget som plats för ett efterlängtat teaterhus. Redan 1965 beslöts att de deltagande i en utlyst arkitektpristävlan om ny teaterbyggnad i kvarteret inte skulle behöva ta hänsyn till den Moritzska gården. En opinion väcktes emellertid så småningom för att gården skulle bevaras. Flera förslag till detta arbetades fram för att visa att byggnaden mycket väl kunde ansluta till ett nytt teater/kulturhus på kvarteret.

Striden om Moritzska gården har tidvis varit mycket het i Umeå. Resultatet blev en kompromiss: byggnaden bevaras, men först efter flyttning till kvarteret Härmod, där den nu blir byggnadsminne.

Beskrivning

Moritzska gården ritades av arkitekt C Fr Sandgren, den mest anlitade husritaren i Umeå före och efter stadens brand 1888. Sandgren har gett byggnaden en medveten arkitektonisk utformning.

Kontorsdelen mot väster har ett enkelt och strikt utseende, medan bostadsdelen mot söder är festlig och varierad. Från detta håll har byggnaden givits karaktären av italiensk villa, vilket understryks av att den ligger i förgårdslinjen, så att en liten plantering skiljer byggnaden från gatan.

1985-10-28

11.392-1888-80

Fasaden mot söder är symmetriskt uppbyggd kring den ursprungliga öppna loggian. Loggian med dess smäckra, omsorgsfullt utformade joniska kolonner flankeras av två framspringande paviljonger, som förhöjts till två våningar och försetts med egna karnisprofilerade tälttak och en överbyggnad krönt med obelisk.

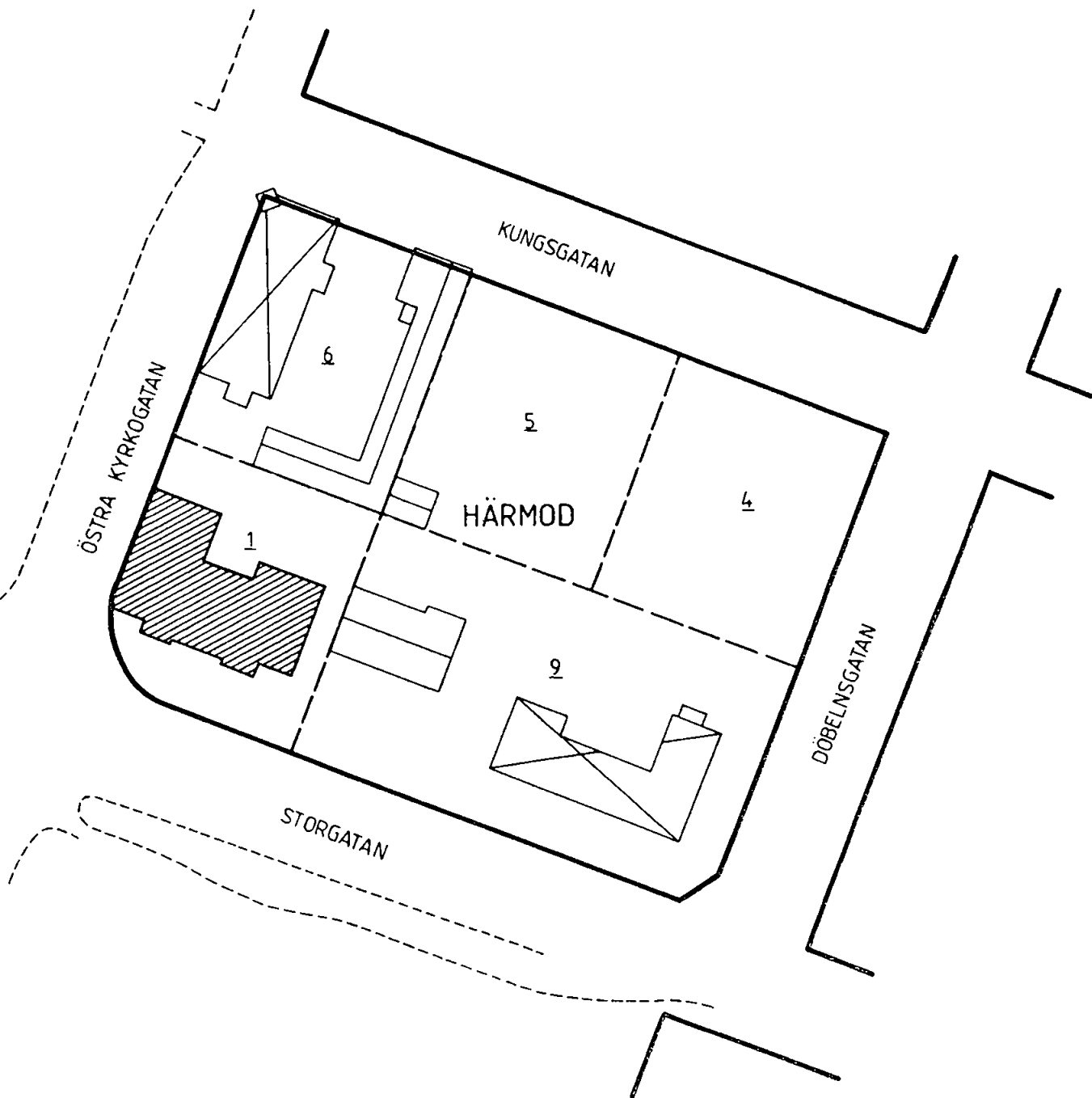
Sandgren ritade en väggpanel i nyrenässans med lister och pilastrar. Men liksom i en del andra fall har man här delvis frångått den ursprungliga panelritningen, då det efter några år blev aktuellt med att brädfodra huset. Moritzska gården fick en panel i en blandstil med tydliga drag av jugend i fönsterfoder och panelbräder.

Vid branden den 31 januari 1983 förstördes hela den västra delen. Denna är nyuppförd som en kopia av den nedbrända. Man har därvid haft hjälp av äldre ritningar och fotografier samt befintliga dekorativa detaljer på den östra delen.

Den östra delen är bevarad i original, liksom mellanpartiets fasad mot söder med dess rika utsmyckning. Detsamma gäller verandan mot norr.

Takdekorationerna hade tagits ner omkring 1930, vid återuppbyggnaden har spiror, urnor och balustrad på taket rekonstruerats. En av spirorna återfanns i museets magasin och har satts tillbaka på sin ursprungliga plats på den östra kupolen. Se vidare bifogade fotografier (bilaga 3).

BYGGNADSMINNESFÖRKLARING AV MORITZSKA GÅRDEN PÅ TOMT
NR 1 KV. HÄRMOD, STADSDELEN CENTRUM, UMEÅ KOMMUN,
VÄSTERBOTTENS LÄN.

 BYGGNAD SOM ÅTNJUTER SKYDD ENLIGT BYGGNADSMINNESLAGEN

SKALA 1:1000

11.392-1888-80

Moritzska gården, fastigheten Härmod 1, Umeå kommun

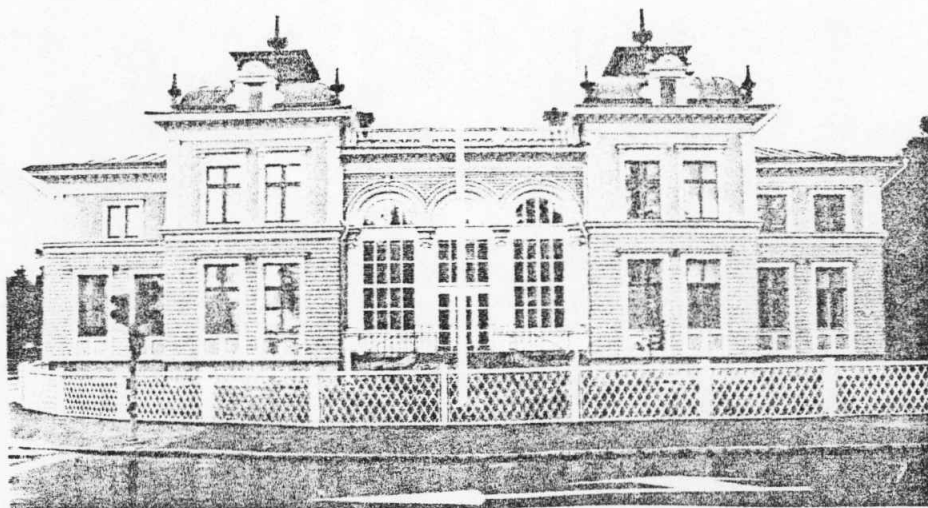
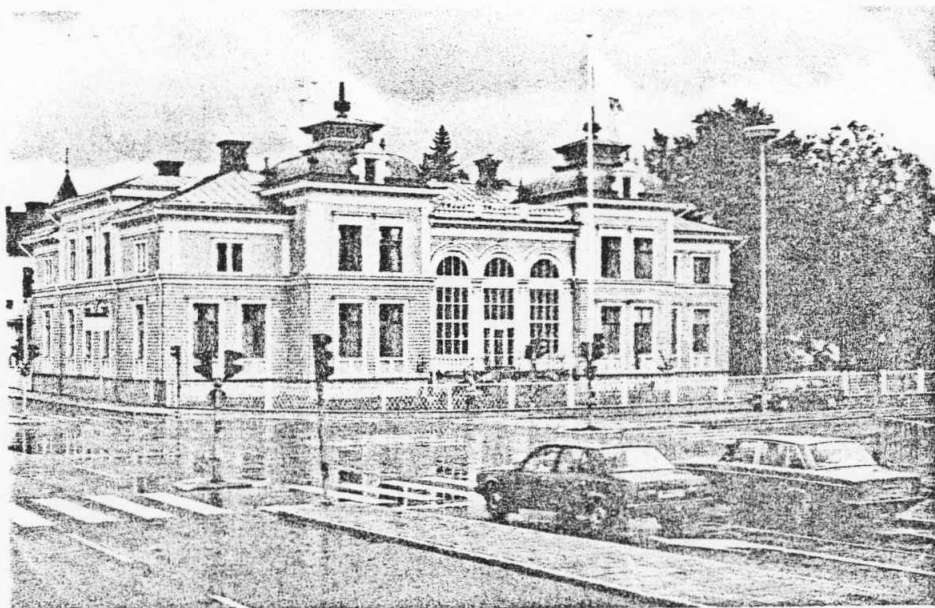
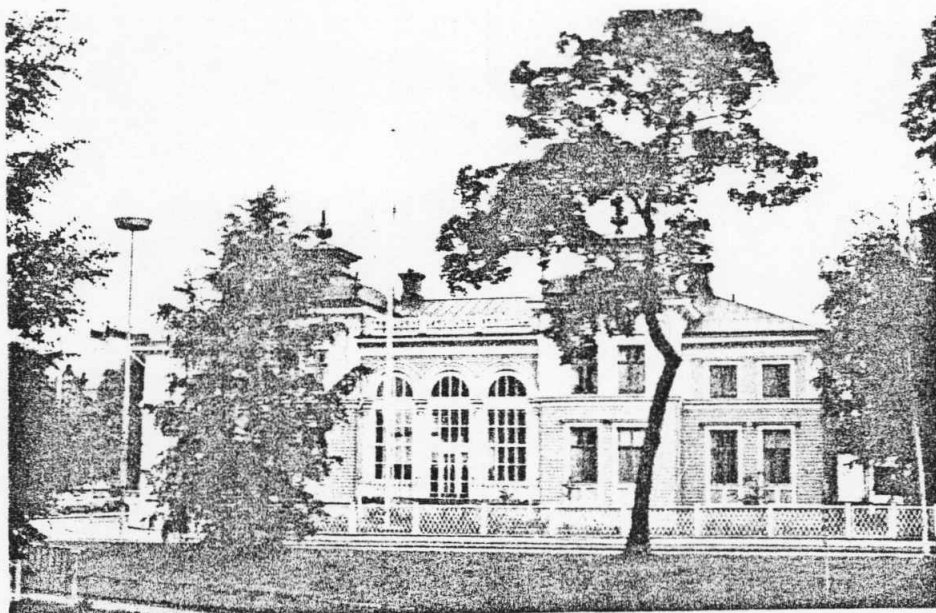
Fotobilaga inför byggnadsminnesförklaring

Fotograf: Västerbottens museum

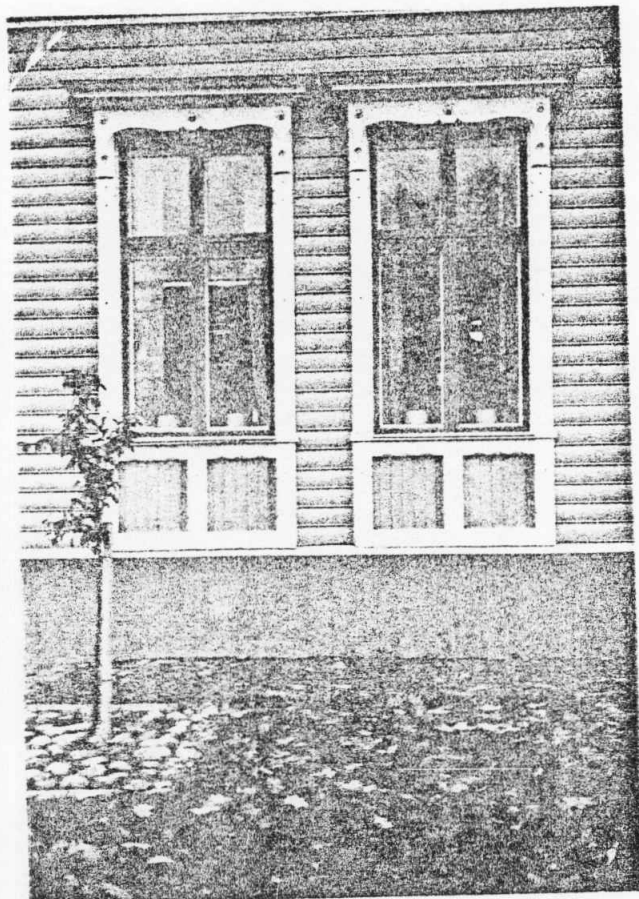
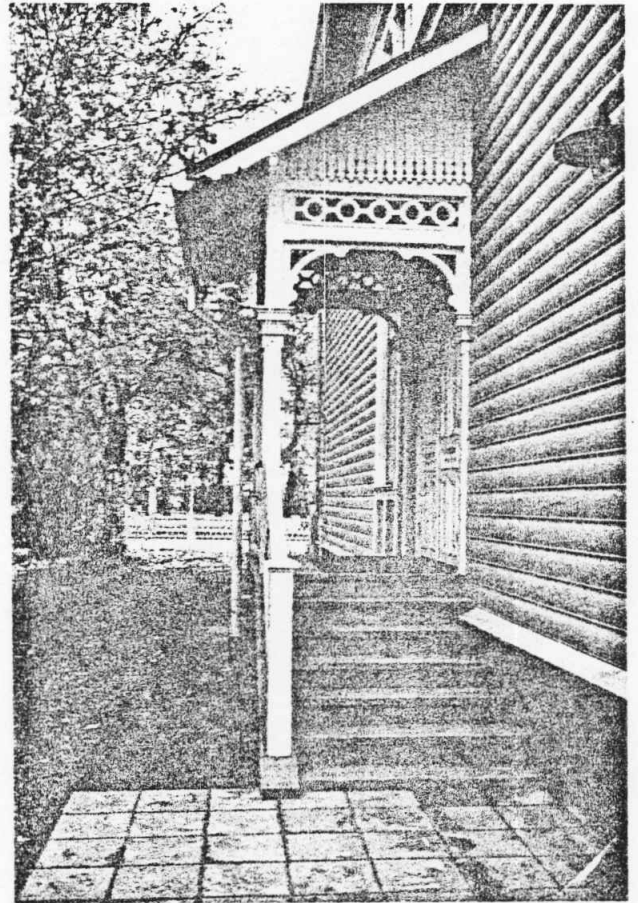
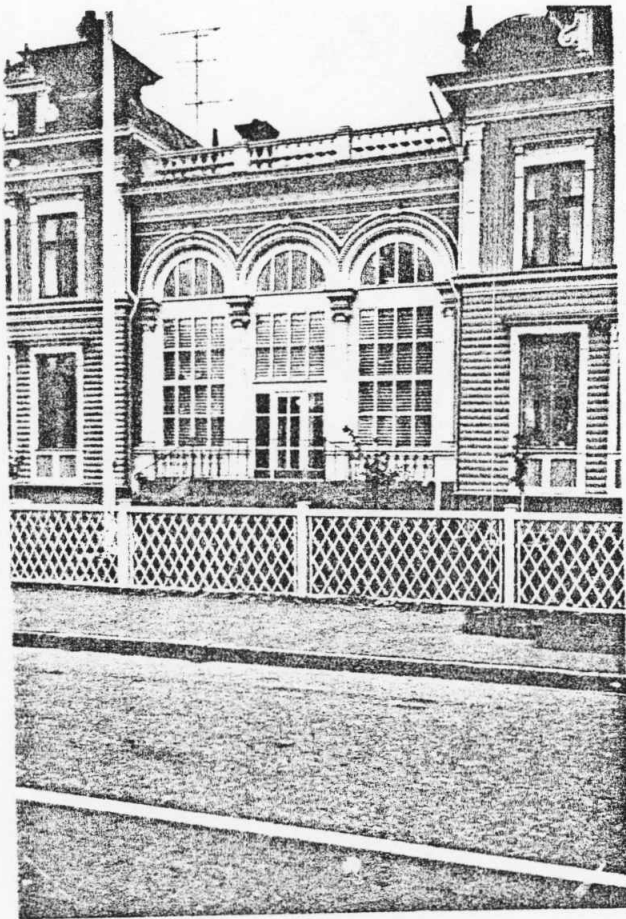
Tid: September 1985

Neg nr: Ej numrerade

11.392-1888-80

11.392-1888-80

11.392-1888-80

